

Dr inż. Jerzy Obolewicz
Politechnika Białostocka

Uwarunkowania prawne bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w budownictwie

1. Wprowadzenie

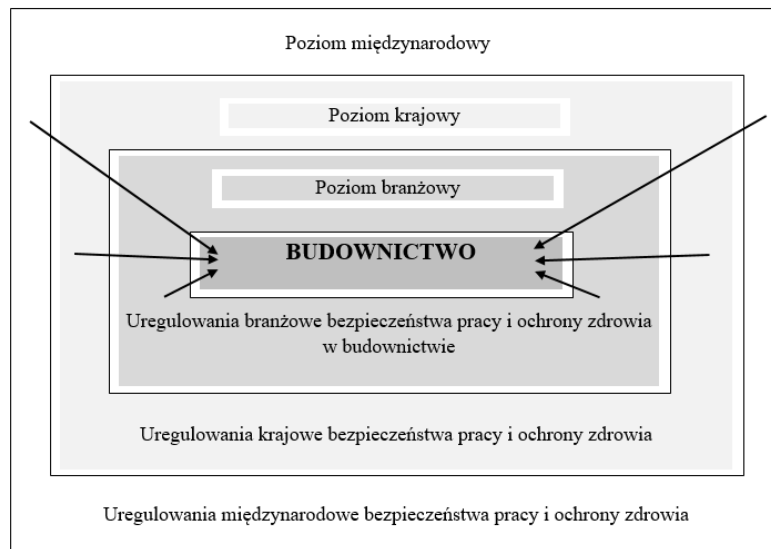
Historia rozwoju cywilizacji wiąże się z głębokimi przemianami w podejściu do problematyki bezpieczeństwa i ochrony zdrowia człowieka w środowisku pracy. Od zarania ludzkości w budowlanym środowisku pracy występowały zagrożenia dla zdrowia i życia człowieka, z których często „budowlańcy” nie zdawali sobie sprawy i w większości przypadków uznawali ostrożność za jedyne antidotum na zagrożenia [1].

Dziś warunkiem bezpiecznego przeprowadzenia robót budowlanych jest adekwatne do sytuacji, wymagające uregulowań prawnych, podejście do problematyki bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (BIOZ). Należy pamiętać, że każde przedsięwzięcie budowlane charakteryzuje się specyficznymi okolicznościami i zdarzeniami, które generują zagrożenia. Trzeba je uwzględniać podczas projektowania i realizacji inwestycji budowlanej. Są bowiem podstawą do zbudowania bezpiecznego systemu zarządzania.

System zarządzania bezpieczeństwem i ochroną zdrowia (system BIOZ) w budownictwie można określić jako część ogólnego systemu zarządzania przedsiębiorstwem obejmującą strukturę organizacyjną, planowanie, zakres odpowiedzialności, zasady postępowania, procedury oraz procesy i zasoby, które są potrzebne do opracowania, wdrożenia, realizowania, przeglądu i utrzymania polityki bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (polityki BIOZ) wraz z zarządzaniem ryzykiem zawodowym występującym w budowlanym środowisku pracy [2]. Podstawowe wymagania i zasady postępowania dla wszystkich

uczestników procesu budowlanego skierowane na zapewnienie BIOZ bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników (BIOZ pracowników) są zawarte w przepisach prawnych. Niestety, pomimo wielu uregulowań prawnych, nadal nie ma powszechnego przekonania o co najmniej równorzędności zagadnień bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (zagadnień BIOZ) w środowisku pracy z zagadnieniami produkcyjnymi. Postrzeganie ścisłych związków przyczynowo-skutkowych między bezpieczeństwem pracy, wydajnością, jakością produktów i usług oraz ekonomiką wymaga nowego systemowego podejścia bazującego przede wszystkim na uregulowaniach prawnych, wielokierunkowym myśleniu i umiejętnościach wykorzystania wiedzy w projektowaniu i realizowaniu procesu budowlanego [3].

W celu uporządkowania uregulowań zbudowano model prawny bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (model prawny BIOZ) w budownictwie (rys. 1), który zawiera podstawowe prawne regulacje branżowe, krajowe i międzynarodowe.

Rys. 1. Model prawny bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w budownictwie
Źródło: Opracowanie własne

2. Uregulowania branżowe bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w budownictwie

Do podstawowych uregulowań prawnych z zakresu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w budownictwie na poziomie branżowym można zaliczyć:

- ! ustawę Prawo budowlane [4],

- ! rozporządzenie dot. bezpieczeństwa i higieny pracy przy robotach budowlanych [5],
- ! informację bezpieczeństwa i ochrony zdrowia [6],
- ! plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia [6].

Ustawa Prawo budowlane

Ustawa Prawo budowlane [4] normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach, a w szczególności:

- ! zdefiniowano podstawowe pojęcia związane z budownictwem,
- ! określono samodzielne funkcje techniczne w budownictwie,
- ! sformułowano prawa i obowiązki uczestników procesu budowlanego,
- ! określono postępowanie poprzedzające rozpoczęcie robót budowlanych,
- ! scharakteryzowano budowę i oddawanie do użytku obiektów budowlanych,
- ! określono wymagania związane z utrzymanie obiektów budowlanych,
- ! zinterpretowano katastrofę budowlaną,
- ! przedstawiono przepisy karne.

Bezpieczeństwo i higiena pracy podczas wykonywania robót budowlanych

W rozporządzeniu [5] zdefiniowano podstawowe pojęcia dotyczące bezpieczeństwa i ochrony zdrowia podczas prowadzenia robót budowlanych, a w szczególności określono:

- ! warunki przygotowania i prowadzenia robót budowlanych,
- ! zagospodarowanie terenu budowy,
- ! warunki socjalne i higieniczne,
- ! wymagania dotyczące miejsc pracy usytuowanych w budynkach oraz w obiektach poddawanych remontowi lub przebudowie,
- ! wymagania dotyczące instalacji i urządzeń elektroenergetycznych, maszyn i innych urządzeń technicznych, rusztowań i ruchomych podestów roboczych,
- ! wymagania dotyczące robót: na wysokości, ziemnych, impregnacyjnych i odgrzybienionych, murarskich i tynkarskich, ciesielskich, zbrojarskich i betoniarskich, montażowych, spawalniczych, dekarских i izolacyjnych,

rozbiórkowych oraz robót budowlanych wykonywanych z użyciem materiałów wybuchowych.

Informacja bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (informacja BIOZ)

Wymagania dotyczące informacji BIOZ określono w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia [6]. Dokument określa zakres i formę informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz szczegółowy zakres rodzajów robót budowlanych, stwarzających zagrożenia bezpieczeństwa i zdrowia ludzi. Informację BIOZ sporządza projektant.

Informacja dotycząca bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, zwana dalej „informacją”, zawiera stronę tytułową i część opisową. Na stronie tytułowej należy umieścić: nazwę i adres obiektu budowlanego, imię i nazwisko lub nazwę inwestora oraz jego adres, imię i nazwisko oraz adres projektanta sporządzającego informację.

Część opisowa powinna zawiera

:

- ! zakres robót dla całego zamierzenia budowlanego oraz kolejność realizacji poszczególnych obiektów,
- ! wykaz istniejących obiektów budowlanych,
- ! wskazanie elementów zagospodarowania działki lub terenu, które mogą stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa i zdrowia ludzi,
- ! wskazanie dotyczące przewidywanych zagrożeń występujących podczas realizacji robót budowlanych, określające skalę i rodzaje zagrożeń oraz miejsce i czas ich wystąpienia;
- ! wskazanie sposobu prowadzenia instruktażu pracowników przed przystąpieniem do realizacji robót szczególnie niebezpiecznych,
- ! wskazanie środków technicznych i organizacyjnych zapobiegających niebezpieczeństwom wynikającym z wykonywania robót budowlanych w strefach szczególnego zagrożenia zdrowia lub w ich sąsiedztwie, w tym zapewniających bezpieczną i sprawną komunikację, umożliwiającą szybką ewakuację na wypadek pożaru, awarii i innych zagrożeń.

Informację BIOZ sporządza projektant.

Plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (plan BIOZ)

Plan BIOZ sporządza kierownik budowy / kierownik robót budowlanych. Wymagania dotyczące informacji BIOZ określono w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia [6]. W myśl postanowień tego rozporządzenia plan BIOZ składa się z następujących części: strony tytułowej, części opisowej oraz części rysunkowej, wykonanej na kopii projektu zagospodarowania działki lub terenu.

Strona tytułowa zawiera następujące elementy:

- ! nazwę i adres obiektu budowlanego,
- ! imię i nazwisko lub nazwę inwestora oraz jego adres,
- ! imię i nazwisko oraz adres kierownika budowy, który wykonał plan BIOZ, gdy autorem jest inna osoba, również imię i nazwisko oraz adres tej osoby lub nazwę i adres podmiotu opracowującego plan BIOZ [6].

W zakres części opisowej wchodzi następujące elementy:

- ! zakres robót dla całego zamierzenia budowlanego oraz kolejność realizacji obiektów,
- ! wykaz istniejących obiektów, które podlegają adaptacji lub rozbiórce,
- ! ukazanie elementów zagospodarowania działki lub terenu mogących stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa i zdrowia ludzi,
- ! informacje odnoszące się do możliwych zagrożeń, które występują podczas wykonywania robót budowlanych, określające skalę i rodzaje zagrożeń oraz miejsce i czas ich wystąpienia,
- ! informacja o wydzieleniu i oznakowaniu miejsca realizacji robót budowlanych, adekwatnie do rodzaju zagrożenia,
- ! informacja o sposobie prowadzenia instruktażu pracowników przed rozpoczęciem robót szczególnie niebezpiecznych, w tym: określenie zasad postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia, konieczność stosowania przez pracowników środków ochrony indywidualnej oraz zasady bezpośredniego nadzoru nad pracami szczególnie niebezpiecznymi,
- ! określenie sposobu przechowywania i przemieszczania materiałów, wyrobów, substancji oraz preparatów niebezpiecznych na terenie budowy,

- ! wskazanie środków technicznych i organizacyjnych, zapobiegających niebezpieczeństwom, które wynikają z wykonywania robót budowlanych w strefach szczególnego zagrożenia zdrowia lub w ich sąsiedztwie, w tym zapewniających bezpieczną i sprawną komunikację, umożliwiającą szybką ewakuację na wypadek pożaru, awarii i innych zagrożeń,
- ! wskazanie miejsca przechowywania dokumentacji budowy oraz dokumentów niezbędnych do prawidłowej eksploatacji maszyn i innych urządzeń technicznych.

Część rysunkowa zawiera dane umożliwiające łatwe odczytanie części opisowej, a zwłaszcza:

- ! czytelną legendę,
- ! oznaczenie czynników, które mogą stwarzać zagrożenie,
- ! rozmieszczenie urządzeń przeciwpożarowych razem z parametrami poboru mediów, punktami czerpalnymi, zaworami odcinającymi oraz drogami dojazdowymi,
- ! rozmieszczenie sprzętu ratunkowego koniecznego przy wykonywaniu robót budowlanych,
- ! rozmieszczenie i oznaczenie granic obszarów wewnętrznych i zewnętrznych stref ochronnych, które wynikają z przepisów odrębnych, takich jak strefy magazynowania i składowania materiałów, wyrobów, substancji oraz preparatów niebezpiecznych, strefy pracy sprzętu zmechanizowanego i pomocniczego,
- ! rozmieszczenie placów produkcji pomocniczej, takich jak węzły produkcji betonu cementowego i asfaltowego oraz prefabrykatów,
- ! przedstawienie rozwiązań układów komunikacyjnych, transportu na potrzeby budowy oraz ogrodzenia terenu,
- ! lokalizację pomieszczeń higieniczno-sanitarnych.

W planie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia nie umieszcza się danych odnoszących się do obiektów lub części tych obiektów służących obronności lub bezpieczeństwu, które mogą ujawnić charakter, przeznaczenie oraz nazwę tych obiektów. Zakres wyłączenia ustala inwestor zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych.

Plan bezpieczeństwa i ochrony zdrowia na budowie należy opracować w sytuacjach, gdy przewidywane roboty budowlane mają trwać dłużej niż 30 dni roboczych i jednocześnie będzie przy nich zatrudnionych co najmniej 20 pracowników lub pracochłonność planowanych robót będzie przekraczać 500 osobodni [4].

Szczegółowy zakres robót budowlanych, których charakter, organizacja lub miejsce prowadzenia stwarza szczególnie wysokie ryzyko powstania zagrożenia bezpieczeństwa i zdrowia ludzi, a zwłaszcza przysypania ziemią lub upadku z wysokości, obejmuje:

- ! wykonywanie wykopów o ścianach pionowych bez rozparcia o głębokości większej niż 1,50 m oraz wykopów o bezpiecznym nachyleniu ścian o głębokości większej niż 3 m,
- ! roboty, przy których wykonywaniu występuje ryzyko upadku z wysokości ponad 5 m,
- ! rozbiórki obiektów budowlanych o wysokości powyżej 8 m,
- ! roboty wykonywane na terenie czynnych zakładów przemysłowych,
- ! montaż, demontaż i konserwacja rusztowań przy budynkach wysokich i wysokościowych,
- ! roboty wykonywane przy użyciu dźwigów lub śmigłowców,
- ! prowadzenie robót na obiektach mostowych metodą nasuwania konstrukcji na podpory,
- ! montaż elementów konstrukcyjnych obiektów mostowych,
- ! betonowanie wysokich elementów konstrukcyjnych mostów,
- ! fundamentowanie podpór mostowych i innych obiektów budowlanych na palach,
- ! roboty wykonywane pod lub w pobliżu przewodów linii elektroenergetycznych, w odległości liczonej poziomo od skrajnych przewodów, mniejszej niż:
 - ! 3 m – dla linii o napięciu znamionowym nieprzekraczającym 1 kV,
 - ! 5 m – dla linii o napięciu znamionowym powyżej 1 kV, ale nieprzekraczającym 15 kV,
 - ! 10 m – dla linii o napięciu znamionowym powyżej 15 kV, ale nieprzekraczającym 30 kV,
 - ! 15 m – dla linii o napięciu znamionowym powyżej 30 kV, ale nieprzekraczającym 110 kV,
- ! roboty budowlane prowadzone w portach i przystaniach podczas ruchu statków,
- ! roboty prowadzone przy budowlach piętrzących wodę, przy wysokości piętrzenia powyżej 1 m,
- ! roboty wykonywane w pobliżu linii kolejowych [6].

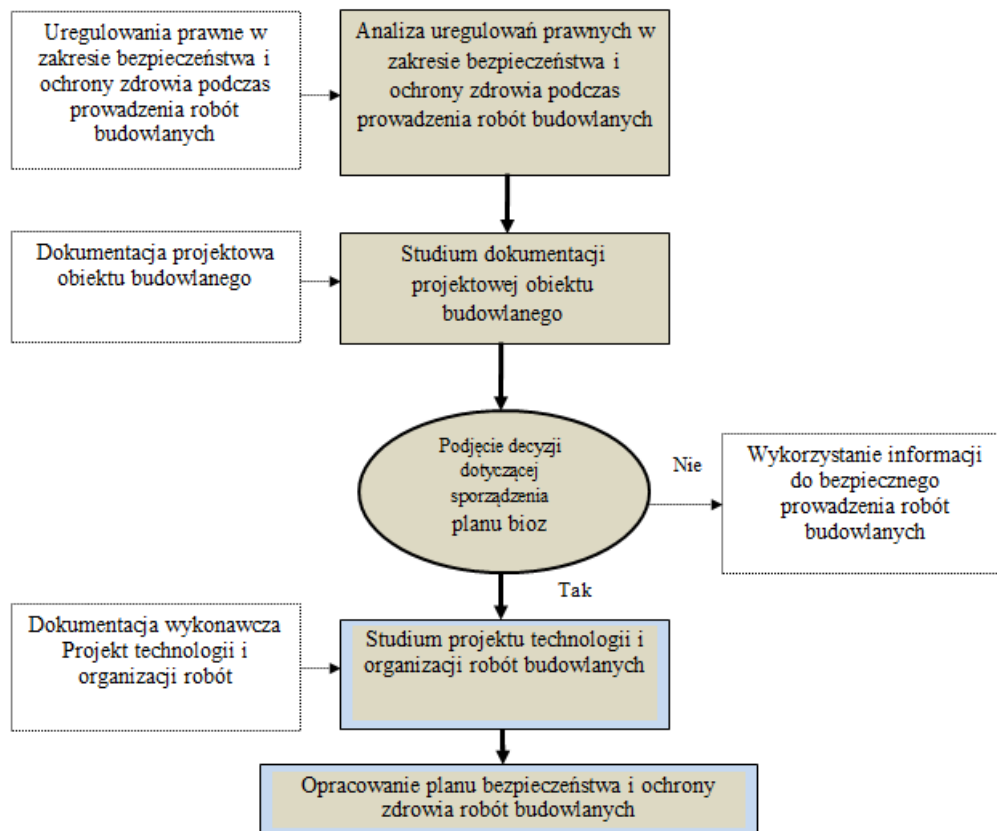
Szczegółowy zakres robót budowlanych prowadzonych w pobliżu linii wysokiego napięcia lub czynności linii komunikacyjnych obejmuje:

- ! roboty wykonywane w odległości liczonej poziomo od skrajnych przewodów, mniejszej niż 15 m dla linii o napięciu znamionowym 110 kV,
- ! roboty wykonywane w odległości liczonej poziomo od skrajnych przewodów, mniejszej niż 30 m – dla linii o napięciu znamionowym powyżej 110 kV,
- ! budowa i remont:
 - ! linii kolejowych (roboty torowe i podtorowe),
 - ! sieci trakcyjnej i linii zasilającej sieć trakcyjną i urządzenia elektroenergetyczne,
 - ! linii i urządzeń sterowania ruchem kolejowym,
 - ! sieci telekomunikacyjnych, radiotelekomunikacyjnych i komputerowych, związane z prowadzeniem ruchu kolejowego,
- ! wszystkie roboty budowlane, wykonywane na obszarze kolejowym w warunkach prowadzenia ruchu kolejowego [6].

Szczegółowy zakres robót budowlanych stwarzających ryzyko utonięcia pracowników obejmuje:

- ! roboty prowadzone z wody lub pod wodą,
- ! montaż elementów konstrukcyjnych obiektów mostowych,
- ! fundamentowanie podpór mostowych i innych obiektów budowlanych na palach,
- ! roboty wykonywane przy budowłach piętrzących wodę, przy wysokości piętrzenia powyżej 1 m [6].

Przykładową procedurę sporządzania planu BIOZ [7] przedstawiono na rys. 2.

Rys. 2. Schemat procedury opracowania planu BIOZ [7]

Uregulowania krajowe

Do podstawowych uregulowań prawnych dotyczących bezpieczeństwa i ochrony zdrowia na poziomie krajowym, które mają zastosowanie w budownictwie, należą: Konstytucja RP, Kodeks pracy oraz normy serii PN-N-18000. Konstytucja RP gwarantuje każdemu prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy [8]. Sposób realizacji tego prawa określają: Kodeks pracy [9] oraz akty wykonawcze rozwijające postanowienia kodeksu i inne ustawy dotyczące organów nadzoru nad warunkami pracy oraz warunków BHP w dużych sferach działalności oraz także polskie normy. Pomocne w interpretowaniu prawa pracy mogą być układowe przepisy pracy, takie jak układy zbiorowe, czy regulaminy pracy. Źródła podstaw prawnych w Polsce w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy [10] przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1. Podstawy prawne w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy

Lp.	Kategoria przepisów	Źródło przepisów	Akty wykonawcze	Przykładowe przepisy szczegółowe
1.	Przepisy powszechnie obowiązujące	Konstytucja RP		
		Kodeks pracy (dział X)	Akty wykonawcze do art. 273 Kodeksu pracy	Ogólne przepisy BHP Branżowe przepisy BHP Międzybranżowe przepisy BHP
			Akty wykonawcze do działu X	
		Inne ustawy	Dotyczące organów nadzoru państwowego nad warunkami pracy	Ustawa o PIP
				Ustawa o IS
				Ustawa o dozorcze technicznym
		Dotyczące warunków BHP w różnych sferach działalności	Prawo atomowe	
Prawo górnicze i geologiczne Prawo budowlane				
Polskie normy (PN) wydane na podst. Ustawy o normalizacji	Dotyczące różnych sfer działalności	Przepisy szczegółowe		
2.	Układowe przepisy pracy	Układy zbiorowe pracy	Dotyczące różnych branż	Przepisy szczegółowe
		Regulamin pracy	Dotyczące różnych rodzajów pracy	Przepisy i rozporządzenia szczegółowe
3.	Zasady BHP	Inne ustawy	Rozporządzenia	Rozporządzenia szczegółowe

Źródło: [10]

W Konstytucji RP użyto określenia „bezpieczeństwo i higiena pracy” i to określenie jest w Polsce obligatoryjne. Spełniając wymagania dyrektyw UE w zakresie bezpieczeństwa i zdrowia pracowników, należy bezpieczeństwo i higienę pracy traktować szerzej, jako bezpieczeństwo i ochronę zdrowia w kontekście historycznym i w obszarze ochrony pracy.

Kodeksu pracy

Kodeks pracy [9] jest kolejnym podstawowym uregulowaniem dotyczącym bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, który szczegółowo reguluje prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy oraz określa sposób nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy, naliczania, wypłacania i dochodzenia świadczeń. W zakres dokumentu wchodzi następujące uregulowania obejmujące:

! [przepisy ogólne](#),

MODERN ENGINEERING 1/2016

- ! [umowę o pracę,](#)
- ! [wynagrodzenia,](#)
- ! [obowiązki pracodawcy i pracownika,](#)
- ! [odpowiedzialność materialną pracowników,](#)
- ! [czas pracy,](#)
- ! [urlopy pracownicze,](#)
- ! [uprawnienia pracowników związane z rodzicielstwem,](#)
- ! [zatrudnianie młodocianych,](#)
- ! [bezpieczeństwo i higienę pracy,](#)
- ! [układy zbiorowe pracy,](#)
- ! [rozpatrywanie sporów o roszczenia ze stosunku pracy,](#)
- ! [odpowiedzialność za wykroczenia przeciwko prawom pracownika,](#)
- ! [przedawnienie roszczeń.](#)

W dziale X Kodeksu pracy [9] uregulowano podstawowe obowiązki pracodawcy i pracownika w zakresie BHP oraz charakteryzowano: profilaktyczną ochronę zdrowia, szkolenia, środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze i służbę BHP oraz zagadnienia związane z konsultacją w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz komisją bezpieczeństwa i higieny pracy. Scharakteryzowano również obowiązki organów sprawujących nadzór nad przedsiębiorstwami lub innymi jednostkami organizacyjnymi państwowymi albo samorządowymi oraz układy zbiorowe pracy.

Ogólne przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy

Rozporządzenie [11] określa ogólnie obowiązujące przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładach pracy, w szczególności dotyczące:

- ! obiektów budowlanych,
- ! pomieszczeń pracy: oświetlenie, ogrzewanie i wentylacja,
- ! terenu zakładów pracy,
- ! procesów pracy, w tym: organizacja stanowisk pracy, obsługa i stosowanie maszyn, narzędzi i innych urządzeń technicznych, transport wewnętrzny i magazynowanie,

MODERN ENGINEERING 1/2016

- ! pomieszczeń i urządzeń higieniczno-sanitarnych, w tym: pomieszczenia i urządzenia higieniczno-sanitarne oraz zaopatrzenie pracowników w napoje i środki higieny osobistej, szatnie odzieży własnej, roboczej i ochronnej, umywalnie, ustępy, jadalnie, pomieszczenia do wypoczynku, palarnie, pomieszczenia do prania, odkażania, suszenia i odpylania odzieży roboczej i ochronnej, pomieszczenia do ogrzewania się pracowników,
- ! ochrony przed hałasem,
- ! prac szczególnie niebezpiecznych, w tym: roboty budowlane, rozbiórkowe, remontowe i montażowe prowadzone bez wstrzymania ruchu zakładu pracy lub jego części, prace w zbiornikach, kanałach, wnętrzach urządzeń technicznych i w innych niebezpiecznych przestrzeniach zamkniętych, prace przy użyciu materiałów niebezpiecznych, prace na wysokości,
- ! szczegółowych zasad stosowania znaków i sygnałów bezpieczeństwa,
- ! zagrożenia, przy których wymagane jest stosowanie środków ochrony indywidualnej,
- ! rodzaju prac, przy których wymagane jest stosowanie środków ochrony indywidualnej.

Normy serii PN-N-18000

Na serię norm PN-N-18000 składają cztery dokumenty [12]. Są zbiorem zasad i elementów systemu zarządzania firmą i zapewniają osiągnięcie celów organizacji w zakresie poprawy warunków bezpieczeństwa pracy pracowników i otoczenia [13]:

- ! PN-N-18001:2004 Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wymagania [14],
- ! PN-N-18002:2000 Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Ogólne wytyczne oceny ryzyka zawodowego [15],
- ! PN-N-18004:2001 Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wytyczne [12],
- ! PN-N-18011:2006 Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wytyczne audytowania [16].

Wymagania norm serii PN-N-18000 stanowią zestaw elementów systemu zarządzania, którego realizacja powinna ułatwić właściwe prowadzenie działalności w aspekcie bezpieczeństwa i higieny pracy. Są to wymagania normy, z których należy rozliczyć się przed audytorem, oraz są to wytyczne i zalecenia przydatne do praktycznego działania w sferze bezpieczeństwa i higieny pracy, spełniania przepisów prawnych w tym zakresie oraz aktywnego kreowania odpowiednich warunków dla pracowników w środowisku pracy [13].

Norma PN-N-18001:2004 wraz z normami PN-N-18002:2000 i PN-N-18004:2001 pełni rolę wytycznych krajowych odnoszących się do dobrowolnego stosowania i wdrażania systemów zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy.

Głównym celem normy PN-N-18001:2004 jest wspomaganie działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy poprzez określenie wymagań dotyczących skutecznego systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy.

Norma PN-N-18001:2004 określa wymagania systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, takie jak:

- ! zaangażowanie najwyższego kierownictwa oraz polityka bezpieczeństwa i higieny pracy,
- ! planowanie,
- ! wdrażanie i funkcjonowanie,
- ! sprawdzanie oraz działania korygujące i zapobiegawcze,
- ! przegląd zarządzania,
- ! ciągłe doskonalenie.

Zaangażowanie najwyższego kierownictwa oraz polityka bezpieczeństwa i higieny pracy

Najwyższe kierownictwo przedsiębiorstwa powinno wykazywać przywództwo oraz zaangażowanie w działaniach na rzecz bezpieczeństwa i higieny pracy w celu wdrożenia i sprawnie działającego systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Działania te powinny obejmować przynajmniej:

- ! udostępnienie niezbędnych środków do zaprojektowania, wdrożenia i funkcjonowania systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy,
- ! ustalenie i aktualizowanie polityki oraz celów bezpieczeństwa i higieny pracy,
- ! wykonanie przeglądów systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy [14].

Określenie polityki bezpieczeństwa i higieny pracy stanowi ważny element zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Polityka bezpieczeństwa i higieny pracy jest deklaracją organizacji dotyczącą jej intencji i zasad odnoszących się do ogólnych efektów działalności w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, określającą ramy do działania i ustalania celów organizacji dotyczących zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Powinna zostać ustalona przez najwyższe kierownictwo, które ponosi także odpowiedzialność za jej udokumentowanie, wdrożenie w organizacji i ogłoszenie jej wszystkim pracownikom oraz zapewnienie, aby była przez nich zrozumiała. Należy pamiętać, aby przy ustalaniu polityki uzgodnić jej treść z pracownikami i ich przedstawicielami.

Polityka bezpieczeństwa i higieny pracy powinna być odpowiednia do charakteru działań organizacji oraz tworzyć ramy do określania i przeglądów celów ogólnych i szczegółowych organizacji odnoszących się do bezpieczeństwa i higieny pracy.

Ogromne znaczenie przypisuje się zaangażowaniu pracowników i ich przedstawicieli w procesie tworzenia, wdrażania, utrzymywania i doskonalenia systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Temu aspektowi poświęcono odrębny punkt normy. Zgodnie z zapisami normy zaangażowanie najwyższego kierownictwa powinno przejawiać się poprzez:

- ! zagwarantowanie konsultacji z pracownikami i ich przedstawicielami,
- ! informowanie pracowników i ich przedstawicieli o wszystkich aspektach bezpieczeństwa i higieny pracy związanych z wykonywaną przez nich pracą,
- ! wprowadzanie rozwiązań organizacyjnych umożliwiających pracownikom i ich przedstawicielom na aktywne uczestnictwo w procesach planowania, wdrażania, utrzymywania, sprawdzania, działań korygujących i zapobiegawczych oraz wszelkich innych działaniach na rzecz ciągłego doskonalenia systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy,
- ! wprowadzanie rozwiązań organizacyjnych gwarantujących współdziałanie pracowników i ich przedstawicieli w realizacji polityki bezpieczeństwa i higieny pracy oraz w pracach komisji ds. bezpieczeństwa i higieny pracy [14].

Wymagane jest, aby organizacja określiła i udokumentowała plany działań ukierunkowanych na osiągnięcie celów ogólnych i szczegółowych odnoszących się do bezpieczeństwa i higieny pracy. Należy zapewnić, aby wyniki identyfikacji zagrożeń i oceny ryzyka zawodowego były brane pod uwagę przy ustalaniu celów [13].

Cele ogólne oraz szczegółowe powinny być zgodne z polityką BHP i z zobowiązaniami kierownictwa do zapobiegania wypadkom i chorobom zawodowym oraz do ciągłego doskonalenia systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy [13].

Plany osiągnięcia ustalonych celów powinny obejmować:

- ! wyznaczenie właściwych służb odpowiedzialnych za osiągnięcie celów,
- ! określenie środków koniecznych do osiągnięcia celów,
- ! wyznaczenie terminów osiągnięcia celów.

Wdrażanie i funkcjonowanie

Najwyższe kierownictwo powinno wybrać swojego przedstawiciela, który powinien mieć określony zakres zadań, odpowiedzialności i uprawnień pozwalających na:

- ! zapewnienie, że system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy jest ustanowiony, wdrożony i utrzymywany zgodnie z wymaganiami,
- ! przedstawienie najwyższemu kierownictwu sprawozdania odnoszącego się do funkcjonowania systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy w celu dokonania przeglądu [13].

Do zadań najwyższego kierownictwa należy zapewnienie niezbędnych środków do wdrożenia, funkcjonowania i nadzorowania systemu zarządzania BHP, czyli zasobów finansowych, zasobów ludzkich, sprzętu technicznego, środków rzeczowych, technologii oraz wiedzy i umiejętności specjalistycznych [14].

Istotnym aspektem sprawnego funkcjonowania systemu zarządzania BHP jest przeprowadzanie stosownych szkoleń z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stosowanie odpowiednich metod motywowania pracowników do ich angażowania się w działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

Pracownicy powinni mieć właściwe kompetencje w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy udokumentowane wykształceniem, wyszkoleniem i/lub doświadczeniem .

Należy ustanowić i utrzymywać procedury odnoszące się do:

- ! wewnętrznego komunikowania się różnych szczebli i komórek organizacji oraz pracowników;
- ! otrzymywania i przekazywania informacji dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy, ich dokumentowania i reagowania w procesie komunikowania się z zainteresowanymi zewnętrznymi stronami;
- ! przekazywania informacji o zagrożeniach związanych z działaniami firmy oraz wynikających z nich wymagań BHP i sposobach postępowania osobom, które mogą być na nie narażone;
- ! przyjmowania i analizowania uwag, pomysłów i informacji pochodzących od pracowników i ich przedstawicieli oraz udzielania im stosownych odpowiedzi [14].

Norma nakłada obowiązek prowadzenia dokumentacji systemu. Należy stosować procedury określające, w jaki sposób dokumentacja systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy będzie nadzorowana. Procedura nadzorowania dokumentów powinna określać sposób postępowania zapewniający, że:

- ! dokumenty są możliwe do zlokalizowania,
- ! dokumenty są poddawane okresowym przeglądom,
- ! dostępne dokumenty są w aktualnej wersji,
- ! nieaktualne dokumenty powinny być bezzwłocznie usuwane lub przechowywane [14].

Dokumenty powinny być czytelne, datowane i łatwe do identyfikacji.

Według normy należy ustanowić i utrzymywać udokumentowane procedury identyfikacji zagrożeń oraz oceny ryzyka zawodowego. Procedury te powinny stosować się do zagrożeń występujących na stanowiskach pracy oraz innych zagrożeń związanych z działaniami firmy.

Identyfikację zagrożeń i ocenę ryzyka zawodowego należy przeprowadzać okresowo z uczestnictwem pracowników. Na podstawie wyników tej oceny organizacja powinna zastosować odpowiednie rozwiązania techniczne i organizacyjne w celu zapobiegania i ograniczenia ryzyka zawodowego. Rozwiązania te powinny:

- ! być dostosowane do zagrożeń i ryzyka zawodowego występującego w organizacji;
- ! być okresowo przeglądane i w razie potrzeby modyfikowane;
- ! spełniać wymagania krajowych przepisów prawnych;
- ! uwzględniać aktualny stan wiedzy [14].

Identyfikację zagrożeń i ocenę ryzyka zawodowego należy wykonywać, również przed każdą zmianą i po każdej zmianie lub po wdrożeniu nowych metod pracy, materiałów, procesów lub maszyn.

Sprawdzanie oraz działania korygujące i zapobiegawcze

Wymagane jest, aby przedsiębiorstwo ustanowiło i utrzymywało udokumentowane procedury monitorowania bezpieczeństwa i higieny pracy. W celu zapewnienia możliwości śledzenia stanu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz podejmowanych działań procedury te powinny obejmować zapisywanie i przechowywanie wyników monitorowania [14].

Monitorowanie bezpieczeństwa i higieny pracy powinno:

- ! być używane do określenia stopnia wdrożenia polityki i realizacji celów,
- ! obejmować monitorowanie zarówno aktywne, jak i reaktywne,
- ! być udokumentowane poprzez prowadzenie zapisów [14].

Należy ustanowić i utrzymywać udokumentowane procedury służące przeprowadzaniu okresowych audytów, mających na celu sprawdzenie, czy system zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy oraz jego elementy są wdrożone, właściwe i skuteczne dla zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników. Należy ustalić program prowadzenia audytów, który obejmuje ustalenia dotyczące kompetencji audytorów, zakresu audytów, ich częstotliwości, metodologii i dokumentowania wyników [13].

Przegląd zarządzania

Do obowiązków najwyższego kierownictwa należy przeprowadzanie przeglądów systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy w celu oceny i zapewnienia jego stałej przydatności i skuteczności w zakresie spełnienia wymagań normy, a także do ustanowionej przez organizację polityki i celów bezpieczeństwa i higieny pracy [14].

Przegląd wykonywany przez najwyższe kierownictwo powinien uwzględniać:

- ! zmieniające się okoliczności wewnętrzne i zewnętrzne wpływające na wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy,
- ! wyniki audytów wewnętrznych,
- ! wyniki działań korygujących i zapobiegawczych,

! wyniki analiz wypadków przy pracy, chorób zawodowych i zdarzeń potencjalnie wypadkowych [14].

Ciągłe doskonalenie

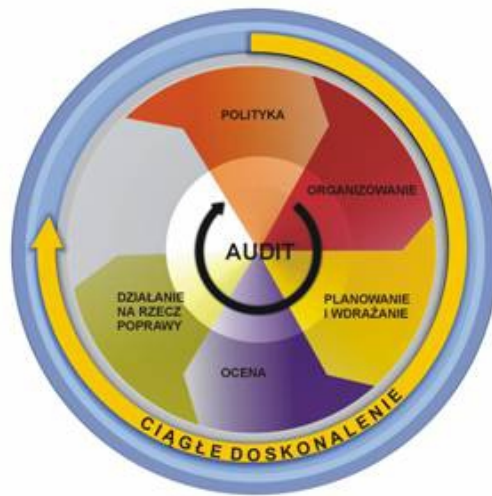
Wymagane jest, aby przedsiębiorstwo wprowadziło i utrzymywało rozwiązania organizacyjne odnoszące się do ciągłego doskonalenia poszczególnych elementów systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy oraz systemu jako całości [13].

Uregulowania międzynarodowe w zakresie systemów zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy

Podstawowym dokumentem uregulowań o charakterze międzynarodowym jest ILO-OSH 2001 – Guidelines on Occupational Safety and Healthy Management System. Dokument ten opracowany przez Międzynarodowe Biuro Pracy w Genewie w 2001 roku (International Labour Organization – ILO) jest bardzo pomocny we wdrażaniu i doskonaleniu systemów zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy [13].

Praktyczne zalecenia zawarte w tym dokumencie są przeznaczone dla wszystkich osób odpowiedzialnych za zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy. Nie mają one mocy prawnej ani też nie mają na celu zastąpienia prawa krajowego, przepisów czy norm branżowych.

System zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy wg ILO powinien zawierać następujące elementy: politykę, organizowanie, planowanie i wdrażanie, ocenę oraz działania na rzecz poprawy, zgodnie z modelem przedstawionym na rys. 3.

Rys. 3. Główne elementy systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy [17]

Model systemu zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy przyjęty w niniejszych wytycznych [17] analogicznie jak w normach PN-EN ISO 14001:1998, PN-EN ISO 9001:2001 oraz PN-N-18001:2004 oparty jest na koncepcji ciągłego doskonalenia i obejmuje:

- ! politykę,
- ! organizowanie,
- ! planowanie i wdrażanie,
- ! ocenę,
- ! działania na rzecz poprawy.

Szczegółowy zakres dokumentu ILO-OSH 2001 – Guidelines on Occupational Safety and Healthy Management System został przetłumaczony na język polski i udostępniony polskim czytelnikom [17].

Podsumowanie

Budownictwo jest ciągle jedną z branż, w której występuje najwięcej wypadków. Bezpieczeństwo i ochrona zdrowia na budowach zależą przede wszystkim od przestrzegania przepisów i zasad bezpieczeństwa i ochrony zdrowia. Często zapomina się, że nieodpowiednie zachowanie może doprowadzić do wypadku lub utraty zdrowia. Bardzo często wynika ono z niezajomości przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Znajomość uregulowanych prawnych i zasad bezpiecznej pracy oraz systematyczne przypominanie może spowodować poprawę warunków pracy poprzez przestrzeganie

uregulowań prawnych i w dalszej kolejności zmniejszenie wypadków i poprawę zdrowia pracowników budownictwa.

Literatura

1. Ejdyś J., Lulewicz A., Obolewicz J., *Zarządzanie bezpieczeństwem w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2008.
2. Kodeks pracy
3. Konstytucja RP
4. Obolewicz J., *Bezpieczeństwo i ochrona zdrowia jako istotny element zarządzania organizacjami* [w:] *Dylematy organizacji gospodarczych. Teoria i praktyka początku XXI wieku*, W. Matwiejczuk (red. nauk.), Difin, Warszawa 2011, s. 164–184.
5. Obolewicz J., *Bhp czy bioz – współczesny etos bezpiecznego budowniczego* [w:] *Problemy przygotowania i realizacji inwestycji budowlanych*, VII Konferencja Naukowo-Techniczna, Warsztaty Inżynierów Budownictwa, Puławy 2010, s. 125.
6. Obolewicz J., *Doskonalenie stanu bioz w polskich przedsiębiorstwach budowlanych Regionu Północno-Wschodniego Polski w świetle projektu badawczego NN115347038 Narodowego Centrum Nauki* [w:] *Bezpieczeństwo pracy: Środowisko, Zarządzanie*, t. 2, red. nauk. D. Zwolińska (red. nauk.), Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach, Katowice 2015, s. 47–58.
7. Obolewicz J., *Koordinacja budowlanego procesu inwestycyjnego*, „Civil and Environmental Engineering”, nr 7(2016), Politechnika Białostocka, Białystok 2016, s. 153–163.
8. Obolewicz J., [Zarządzanie bezpieczeństwem pracy na budowie](#), „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, t. 15, z. 6(2014), s. 441–451.
9. PN-N-18001:2004 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wymagania*, PKN, Warszawa 2004.
10. PN-N-18002:2000 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Ogólne wytyczne oceny ryzyka zawodowego*, PKN, Warszawa 2000.
11. PN-N-18004:2001 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wytyczne*. PKN, Warszawa 2001.

12. PN-N-18004:2001 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wytyczne*, PKN, Warszawa 2001.
13. PN-N-18011:2006 *Systemy zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy. Wytyczne audytowania*, PKN, Warszawa 2006.
14. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie *informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia*.
15. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2003 r. w sprawie *bezpieczeństwa i higieny pracy podczas wykonywania robót budowlanych*.
16. Rozporządzenie MPiPS z dnia 26 września 1997 r. w sprawie *ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy*.
17. Ustawa *Prawo budowlane* z dnia 7 lipca 1994 r., stan prawny 2016 r.
18. *Wytyczne do systemów zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy ILO-OSH 2001*, CIOP, Warszawa 2001, s. 7.

Streszczenie

W artykule dokonano przeglądu uregulowań prawnych problematyki bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w budownictwie na poziomie branżowym, krajowym i międzynarodowym.

Autor zbudował model prawny bezpieczeństwa i ochrony zdrowia i scharakteryzował podstawowe dokumenty bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia przydatne w budownictwie.

Kluczowe słowa: budownictwo, bezpieczeństwo i ochrona zdrowia, uregulowania branżowe, krajowe i międzynarodowe.

Legal framework for safety and health in construction

Abstract

This paper reviews the regulatory issues of safety and health in the construction industry at the professional level, nationally and internationally.

The author built a model of legal safety and health, and described the basic documents of work safety and health useful in the construction industry.

Key words: construction, safety and health, industry regulations, national and international.